

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן מא

עמדותי ואתבונן אם יש לומר הלל בברכה ביום ה' באייר, שהוקבע ליום חג העצמאות של מדינת ישראל בארץ ישראל,

(א) ... מכל הני אשלי רברבי ולמינן שלא קבעו חז"ל לומר הלל על גאולתם של ישראל אלא אם כן היו כל ישראל ב ונושעו ממנה, אבל צבור או אפילו מדינה שלמה של ישראל שנגאלו מצרתם, אינם רשאים לקבוע הלל בברכות, אבל הלל בלא ברכה. וכמ"ש רבינו המאירי (פסחים ק"ז), שכל יחיד שבאה עליו צרה ונגאל ממנה, וכן צבור שנעשה להכ מצרה שבאה עליהם, רשאים לקבוע הלל לעצמם בכל שנה ושנה, אלא שאין מברכים עליו, כך היה יסוד נביאים לא צרה כשנגאלים ממנה. ע"כ... ומכל מקום רשאים לומר הלל בלא ברכה, ואין בזה משום מה שאמרו (שבת ק"ח:) ו בכל יום הרי זה כמחרף ומגדף, כיון שאומר על נס.

סיכום: גאולה של כל ישראל יש לומר עליה הלל בברכה. גאולה של יחיד או ציבור מתוך עם ישראל, ואפילו ציבור מתוך ישראל, אלא בלי ברכה.

(ב) ... לכאורה קשה מנס חנוכה, שלא נעשה הנס אלא לתושבי ארץ ישראל בלבד, ועכ"ז קבעו חז"ל לומר הלל בברך ימי חנוכה, מדי שנה בשנה. וראיתי להגאון רבי יונה נבון בס' גט מקושר (דקל"ד ע"ג) שעמד בזה... ותירץ, שמכיון האויבים להחריב את בית המקדש צרת כל ישראל מקרי, וכשנצחו את אויביהם היונים והחזירו עטרה ליושנה בט והמקדש הצלת כל ישראל מקרי, כעין תקנת הנביאים, ולכן תקנו לגמור ההלל בברכה. עכ"ל... וע"ע להגאון בשו"ת צפנת פענח ח"ב (סי' ח) שכי, שהטעם שלא אמר חזקיהו שירה במפלת סנחריב וצבאו, מפני שכבר גלו עשו ורוב ישראל לא היו בא"י... ונראה דה"ט שלא הסכימו עמו (כמבואר בסנהדרין צד) מפני שעדיין היה בהמ"ק קיים הולכים כל בית ישראל, וחשיב שפיר נס שנעשה לכל ישראל, כההיא דחנוכה... ומעתה נראה שהואיל והנסיב במלחמת הקוממיות שהצילנו השי"ת מידי אויבינו ושונאינו שזממו להכחידנו, וה' הפר עצתם, כי גבר עלינו חס' היה הנס לכל ישראל, אפשר שנכון לומר הלל, אבל בלי ברכה. כמ"ש המאירי וכל הראשונים הנ"ל.

סיכום: קשה מחנוכה, שהרי הנס היה רק ליושבי ארץ ישראל. תירוץ: כיוון שרצו להחריב את בית המקדש ישראל. לכן גם חזקיהו היה צריך לומר שירה למרות שרוב ישראל כבר היו בגלות. לכן ניסי מלחמת השחרור ישראל ויש לומר הלל בלי ברכה.

תגובה בקצרה: איך ייתכן לומר שנס הקמת מדינת ישראל לא היה לכל ישראל?

(ג) ...

סיכום: עוד ראיות ומקורות לכך שרק על נס של כל ישראל גומרים את ההלל בברכה. שמא תאמר שיושבי או נחשבים כל ישראל? דבר זה נכון רק לעניין הוראה [=מקרה שהסנהדרין הורו הלכה בטעות] ולא לעניינים אחרים

(ד) ויש להוסיף עוד טעם שאין לברך על ההלל ביום העצמאות, הגם שזכינו בעזה"י לגבור על אויבינו ושונאי ועצומים, ומצויידיים במיטב הנשק והתחמושת, ולמרות הכל המה כרעו ונפלו, כי הנה בהגהות מהר"ץ חיות לשו במ"ש בגמרא שם, מאי חנוכה, (ופרש"י, על איזה נס קבעוה), ומייתי הנס של פך השמן שלא היה בו להדליק ונעשה בו נס והדליק שמנה ימים. ולכן קבעו ימים טובים בהלל ובהודאה, ולמה לא אמרו שהוא משום ו המעטים כנגד המרובים במלחמה, כמו שאנו אומרים בתפלה, נתת גבורים בידי חלשים ורבים בידי מעטים וכו' משום שנס זה אינו יוצא מגדר הטבע, שאין אומרים הלל על נסים נסתרים אשר הקב"ה עושה עמנו בכל עת, השמן שהוא יוצא מגדר הטבע, ולכן תקנו הלל בימי חנוכה. ע"כ... והוא הדין בני"ד שאף שזכינו בחסדי השי"ת לנ הרבים והעצומים, כיון שלא יצא דבר זה מגדר הטבע, וכמ"ש ג"כ הר"ן בחידושו לחולין (צה:) שכן מנהגו של ע שלושה אבירי לב ניסו הרבה מן המופחדים וכו'. (והובא ג"כ בכסף משנה פ"א מהלי ע"ז הי"ד). לפיכך אין מק הלל בברכות מדי שנה בשנה על נס כזה. וכיו"ב כתב רבינו דוד אבודרהם (בהלי ברכות שער ח) בשם רבינו אשו לברך שעשה לי נס במקום הזה, אלא בנס שיוצא ממנהג העולם, אבל אם התנפלו עליו שודדים ובא לידי סכנה וני בזה, אי"צ לברך שעשה לי נס במקום הזה. ואם תאמר הרי פורים שהיה נס כמנהג העולם ומברכים שעשה נסיב חשיב יוצא ממנהג העולם, שהרי בטל כתבי המלך היפך דת פרס ומדי, ועוד שהרג קרוב לשמנים אלף מבו אהבת אשה אחת, ואין זה מנהג העולם וטבעו. ובחנוכה שאנו מברכים שעשה נסים אינו אלא משום פך השנ שהדליק שמנה ימים כמעשה אליהו ואלישע. ע"כ. (וכן הוא בלחם חמודות ר"פ הרואה. וכ"פ בש"ע ס"ס ר"ח) לענין אמירת הלל בנס כזה שאינו יוצא מגדר הטבע. וכנ"ל. והן אמת שחז"ל אמרו לגבי נס פורים, (בחולין ק התורה מנין, ואנכי הסתר אסתיר פני, (וכי הרמב"ן דברים ל"א י"ח, דהיינו הסתרת פני הגאולה, וע"ע ב"ש תרצג), מכל מקום ודאי שלא היה בדרך הטבע, וכמ"ש הרא"ש מלוניל הנ"ל, וכ"כ בארחות חיים (הלי פורים שנקלהו ועמדו על נפשם להרוג בשונאיהם חמשה ושבעים אלף, ואיש לא עמד בפניהם, זה היה בלי ספק נס ופלא שלא העיז שום איש לפגוע בהם, ולא נפקד ממנו איש. ע"ש... ומעתה במלחמת הקוממיות שהנס היה דרך הנ אכלה החרב, וכמה נפשות יקרות נפלו במערכות ישראל, אם כי בסופו של דבר תהלות לאל יתברך כי לא יטו שמו הגדול, וגבר ישראל, מ"מ אין הדבר חורג מדרך הטבע ולכן אין לקבוע ע"ז הלל בברכה. ואמנם לכאורה י מפרש"י דפסחים (ק"ז) אומרים אותו על גאולתם כגון חנוכה, ברם הא לא תברא, שע"י הנס של פך השמן תחלתו שהכל בהשגחה נפלאה של השי"ת. ועוד י"ל שכוונת רש"י על אותה שעה שניצולו מהצרה ונגאלו ממנה, לדורות מדי שנה בשנה צריך להיות נס היוצא מגדר הטבע, אלא לא משום הניסוי והניסויים (כ"כ)

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן מא

עמדתו ואתבונן אם יש לומר הלל בברכה ביום ה' באייר, שהוקבע ליום חג העצמאות של מדינת ישראל בארץ ישראל, או לא?

(א) ... מכל הני אשלי רברבי ילמינן שלא קבעו חז"ל לומר הלל על גאולתם של ישראל אלא אם כן היו כל ישראל באותה צרה ונרשעו ממנה, אבל צבור או אפילו מדינה שלמה של ישראל שנגאלו מצרתם, אינם רשאים לקבוע הלל בברכות, אבל נכון לומר הלל בלא ברכה. וכמ"ש רבינו המאירי (פסחים ק"ז), שכל יחיד שבאה עליו צרה ונגאל ממנה, וכן צבור שנעשה להם נס ונגאלו מצרה שבאה עליהם, רשאים לקבוע הלל לעצמם בכל שנה ושנה, אלא שאין מברכים עליו, כך היה יסוד נביאים לאומרו על כל צרה כשנגאלים ממנה. ע"כ... ומכל מקום רשאים לומר הלל בלא ברכה, ואין בזה משום מה שאמרו (שבת ק"ח): האומר הלל בכל יום הרי זה כמחרף ומנדף, כיון שאומרו על נס.

סיכום: גאולה של כל ישראל יש לומר עליה הלל בברכה. גאולה של יחיד או ציבור מתוך עם ישראל, ואפילו ציבור גדול - מחזר לומר הלל אך בלי ברכה.

(ב) ... לכאורה קשה מנס חנוכה, שלא נעשה הנס אלא לתושבי ארץ ישראל בלבד, ועכ"ז קבעו חז"ל לומר הלל בברכה כל שמנת ימי חנוכה, מדי שנה בשנה. וראיתי להגאון רבי יונה נבון בסי' גט מקושר (דקל"ד ע"ג) שעמד בזה... ותירץ, שמכיון שהיו רוצים האויבים להחריב את בית המקדש צרת כל ישראל מקרי, וכשנצחו את אויביהם היוונים והחזירו עטרה ליושנה בטירת ההיכל המקדש הצלת כל ישראל מקרי, כעין תקנת הנביאים, ולכן תקנו לגמור ההלל בברכה. עכ"ל... ועי' להגאון מהר"י רוזין בשו"ת צפת פענח ח"ב (סי' ח) שכי, שהטעם שלא אמר חזקיהו שירה במפלת סנחריב וצבאו, מפני שכבר גלו עשרת השבטים, ורוב ישראל לא היו בא"י... ונראה דה"ט שלא הסכימו עמו (כמבואר בסנהדרין צד) מפני שעדיין היה בהמ"ק קיים, אשר לאורו הולכים כל בית ישראל, וחשיב שפיר נס שנעשה לכל ישראל, כההיא דחנוכה... ומעתה נראה שהואיל והנסים שנעשו לנו במלחמת הקוממיות שהצילו השי"ת מידי אויבינו ושונאינו שזממו להכחידנו, וה' הפר עצתם, כי גבר עלינו חסדו, כיון שלא היה הנס לכל ישראל, אפשר שנכון לומר הלל, אבל בלי ברכה. כמ"ש המאירי וכל הראשונים הנ"ל.

סיכום: קשה מחנוכה, שהרי הנס היה רק ליושבי ארץ ישראל. תירוצו: כיוון שרצו להחריב את בית המקדש זו צרת כל ישראל. לכן גם חזקיהו היה צריך לומר שירה למרות שרוב ישראל כבר היו בגלות. לכן ניסי מלחמת השחרור היו לא לכל ישראל ויש לומר הלל בלי ברכה.

תגובה בקצרה: איך ייתכן לומר שנס הקמת מדינת ישראל לא היה לכל ישראל?

(ג) ...

סיכום: עוד ראיות ומקורות לכך שרק על נס של כל ישראל גומרים את ההלל בברכה. שמא תאמר שיושבי ארץ ישראל הם נחשבים כל ישראל? דבר זה נכון רק לעניין הוראה [=מקרה שהסנהדרין הורו הלכה בטעות] ולא לעניינים אחרים.

(ד) ויש להוסיף עוד טעם שאין לברך על ההלל ביום העצמאות, הגם שזכינו בעז"ה לגבור על אויבינו ושונאינו שהיו רבים ועצומים, ומצויידיים במיטב הנשק והתחמושת, ולמרות הכל המה כרעו ונפלו, כי הנה בהגהות מהר"ץ חיות לשבת (כ"א): העיר במ"ש במרא שם, מאי חנוכה, (ופרש"י, על איזה נס קבעוהו), ומייתי הנס של פך השמן שלא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליק שמנה ימים. ולכן קבעו ימים טובים בהלל ובהודאה, ולמה לא אמרו שהוא משום נס הנצחון של המעטים כנגד המרובים במלחמה, כמו שאנו אומרים בתפלה, נתת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו', אלא הטעם משום שנס זה אינו יוצא מגדר הטבע, שאין אומרים הלל על נסים נסתרים אשר הקב"ה עושה עמנו בכל עת, משא"כ נס פך השמן שהוא יוצא מגדר הטבע, ולכן תקנו הלל בימי חנוכה. ע"כ... והוא הדין בני"ד שאף שזכינו בחסדי השי"ת לנצח את אויבינו הרבים והעצומים, כיון שלא יצא דבר זה מגדר הטבע, וכמ"ש ג"כ הר"ן בחידושי לחולין (צה): שכן מנהגו של עולם ששנים או שלושה אבירי לב יניסו הרבה מן המופחדים וכו'. (והובא ג"כ בכסף משנה פי"א מהלי ע"ז ה"ד). לפיכך אין מקום לתקן לומר הלל בברכות מדי שנה בשנה על נס כזה. וכיו"ב כתב רבינו דוד אבודרהם (בהלי פ"א שער ת) בשם רבינו אשר מלוניל, שאין לברך שעשה לי נס במקום הזה, אלא בנס שיוצא ממנהג העולם, אבל אם התנפלו עליו שודדים ובא לידי סכנה וניצול, וכל כיוצא בזה, אי"צ לברך שעשה לי נס במקום הזה. ואם תאמר הרי פורים שהיה נס כמנהג העולם ומברכים שעשה נסים, י"ל התם נמי חשיב יוצא ממנהג העולם, שהרי בטל כתיבי המלך היפך דת פרס ומדי, ועוד שהרג קרוב לשמנים אלף מבני אומתו בעבור אהבת אשה אחת, ואין זה מנהג העולם וטבעו. ובחנוכה שאנו מברכים שעשה נסים אינו אלא משום פך השמן שנעשה בו נס שהדליק שמנה ימים כמעשה אליהו ואלישע. ע"כ. (וכן הוא בלחם חמודות ר"פ הוראה. וכ"פ בש"ע ס"ס ריח). וה"ה שי"ל כן לענין אמירת הלל בנס כזה שאינו יוצא מגדר הטבע. וכנ"ל. והן אמת שחז"ל אמרו לגבי נס פורים, (בחולין קלט:), אסתר מן התורה מנין, ואנכי הסתר אסתיר פני, (וכי הרמב"ן דברים ל"א י"ח, דהיינו הסתרת פני הגאולה, ועי' בישועות יעקב ס"ס תרצג), מכל מקום ודאי שלא היה בדרך הטבע, וכמ"ש הרא"ש מלוניל הנ"ל, וכ"כ בארחות חיים (הלי פורים אות ו), שבשעה שנקאלו ועמדו על נפשם להרוג בשונאיהם חמשה ושבעים אלף, ואיש לא עמד בפניהם, זה היה בלי ספק נס ופלא גדול אין כמוהו שלא העיז שום איש לפגוע בהם, ולא נפקד ממנו איש. ע"ש... ומעתה במלחמת הקוממיות שהנס היה בדרך הטבע, כי כזו וכזה אכלה החרב, וכמה נפשות יקרות נפלו במערכות ישראל, אם כי בסופו של דבר תהלות לאל יתברך כי לא יטוש את עמו בעבור שמו הגדול, וגבר ישראל, מ"מ אין הדבר חורג מדרך הטבע ולכן אין לקבוע ע"ז הלל בברכה. ואמנם לכאורה יש לסתור דבר זה מפרש"י דפסחים (ק"ז) אומרים אותו על גאולתם כגון חנוכה, ברם הא לא תברא, שע"י הנס של פך השמן סופו מוכיח על תחלתו שהכל בהשגחה נפלאה של השי"ת. ועוד י"ל שכוונת רש"י על אותה שעה שניצולו מהצרה ונגאלו ממנה, אבל לקבוע הלל לדורות מדי שנה בשנה צריך להיות נס היוצא מגדר הטבע. אך לא משמע כן מפירוש רש"י (תענית כח): ד"ה מנהג אבותיהם בידיהם, אבל הלל דחנוכה ודאי דחיי מעמד, שכיון שנביאים תקנוהו שיהיו אומרים אותו על כל צרה שלא תבא עליהם לכשנגאלים ממנה יהיו אומרים אותו על גאולתם, כדאורייתא דמי. עכ"ל. ומוכח שגם התקנה לאומרו בכל שנה הוי מתקנת הנביאים. והחתם סופר (בחא"י ר"ס רח ובחיו"ד ס"ס רלג) ס"ל שימי חנוכה ופורים הם מה"ת מכח הק"ו שאמרו (מגילה יד). זעבדות לחירות אומרים שירה, ממות לחיים לא כ"ש, ומוכח שם דהיינו בכל שנה ושנה. אולם הגאון הנצי"ב בסי' העמק שאלה פרשת וישלח ר"ס כו) כתב, דהך ק"ו דאמרינן במגילה (יד), היינו דוקא באותה שעה שנגאלו, אבל לומר בכל שנה ושנה זהו רק דרבנן, ודלא כהחתי"ס. ע"ש. וכ"כ הגר"י פירלא בסי' המצות לרבינו סעדיה גאון ח"א (דף רנט ע"ב), ושכן מוכח מדי הסמ"ק י"י קמו) שהלל על הנס אינו מה"ת אלא באותה שעה, אבל לדורות הוי רק מדרבנן. ע"ש. ועי' בשו"ת שיבת ציון (סימן כב). ע"ש.

דהא דכתיב בנסול אויבך אל תשמח, ה"מ בישראל, אבל בעכו"ם לא. ע"ש. ועי' למרן החיד"א בסי' ראש דוד (פרי בשלח דני"ד ע"ג) שכי, דהא דאמרין (סנהדרין לט:): מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, ה"מ בעידנא דריתחא באתה שעה שנידונים, אבל אחר שנגמר הדין ונגלה הנס שרי לומר שירה, וגם דוד לא אמר שירה אלא לאחר מפלתו של רשעים. ע"ש. ולפי' אכתי י"ל שירה מדי שנה בשנה. ומיהו מכיון שכמה אלפים מאחינו בית ישראל נהרגו במערכות ישראל ה' ינקום דמם אין לנו לקבוע אמירת הלל בברכה. ומכל שכן שהתאריך ה' אייר שהוכרז על מדינת ישראל כמדינה ריבונית ועצמאית, אינו יום שנגאלו מצרתם, כי הרי המלחמה נמשכה אח"כ ביתר שאת ורבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, והכרזת שביבת הנשק היתה ביום אחר, וגם לאחר מכן נפלו חללים ע"י אויבינו המקיפים אותנו כי כסלא לאוגיא. ואף שע"י הכרזת המדינה יכולנו אח"כ לקלוט עולים חדשים ולקבץ גלויותינו מארצות ערב וממדינות אירופא שרידי חרב פליטי השואה, מ"מ אין השמחה שלימה. והגם שאמרו בברכות (נט:): אמרו לו מת אביו ויש לו נכסים ליורשו, מבודך ברוך דיין האמת על מיתת אביו, ושהחינו על הנכסים שבאו לו בירושה. (וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"א סי' רמה). מ"מ אין לקבוע לדורות הלל בברכה מכיון שהשמחה מהולה בתוגה.

ומי הוא זה אשר ירהיב עוז בנפשו להכנס בחשש איסור ברכות לבטלה, שאיסורו חמור מאד, ואפילו במקום ספק ספיקא כתבו האחרונים שאין לעשות מעשה לברך. כמבואר בשו"ת מכתם לדוד פארדו (חאו"ח סי' ג) וכ"כ מרן החיד"א במחב"ר א"ח (סי' ז). ובסי' עיר און (מעי' ס אות לג). וכ"כ הפרי מגדים יו"ד (סי' כח מש"ו ס"ק טז). והפתח הדביר ח"א (סי' יז). ועוד אחרונים. ועמשי"כ באורך בשו"ת יבעי אומר ח"ג (חאו"ח סי' טז אות ז), שאפי' שני אחרונים בלבד אומרים שלא לברך, ומאה אחרונים אומרים לברך, נקטינן דספק ברכות להקל, ולא אזלינן בתר רובא. והבאתי שכן כתבו כמה אחרונים ז"ל. ע"ש. ולכן מכל הני טעמי תריצי הנ"ל נראה שהמברך על ההלל בחג העצמאות הרי הוא מברך ברכה שאינה צריכה, ואסור לענות אחריו אמון, ואע"פ שיש מאחרוני דורינו שסוברים שיש לברך, וכמ"ש בשו"ת קול מבשר (סי' כא), ובשו"ת נצר מטעי (סי' לו). ועוד. מ"מ ה"ל ספק אמון דאזלינן לקולא. וכמשי"כ בשו"ת יבעי אומר ח"א (חאו"ח סי' כט אות יד). ע"ש. ועי' היטב בדברי הגאון מהר"ח בן עטר בסי' פרי תאר יו"ד (סי' לט) בד"ה ונראה, דמוכח שאף באופן שקוראים הלל על הנס צריך לדלג. וי"ל ע"ד. (ועמשי"כ בשו"ת יבעי אומר ח"ה סי' לה). והגאון מופת הדור והדרו מרן החזון איש זצ"ל באגרותיו (סי' צז) כתב בזה"ל, עניני ההלכה קבועים הם על פי תוה"ק, ואף נביא אינו רשאי לחדש דבר, וכשם שהגרעון הוא בכלל נלויה מהתורה, כך ההוספה על מצות התורה היא נלויה מהתורה, ולכן ההצעה לקבוע ולגזור (יום תענית ביום השואה) היא כהקלת ראש ח"ו ביסודות ההלכה, וראוי להסירה מעל הפרק בטרם הועלתה וכו'. ואיך נעזי פנינו בדור זה שטובה לו השתיקה להרהר כזאת לקבוע דבר לדורות, והרי הצעה כזאת מעידה עלינו כמתכחשים בכל שפלותינו וחטאתינו בזמן שאנו מלוכלכים בעונותינו ופשענו, ודלים ורקים מן התורה והמצוות, ואל נא נעבור לגדולות ונפלאות ממנו. עכ"ל. ועל אחת כמה וכמה שאין אנו רשאים לקבוע הלל בברכות מדי שנה בשנה, ולהכנס ח"ו בחשש ברכות לבטלה. (וכן נודע לי מפי מגידי אמת שהגאון פאר הדור רבי צבי פסח פראנק זצ"ל הורה והנהיג בבית מדרשו, שלא לומר כלל הלל ביום העצמאות. וטעמו מפני שדם ישראל נשפך לרוב בעוה"ר וגם מפאת המצב הדתי במדינה. וראה משואה לדור עמוד ק"י). ומיהו שפיר דמי לומר מזמורי ההלל דרך קריאה בעלמא ותו לא. וכמ"ש כיו"ב בבי"ב (פב) מכדי פסוקי נינהו ליקרי. ופירש רשב"ם, דהוי כקורא בתורה. וכיו"ב כי התרומת הדשן (סי' ח). ע"ש. אלא שמבואר בדברי מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"י (סי' יא), שיש לזהר שלא לומר מזמורי ההלל אחר תפלת י"ח במקום שתקנו חז"ל לומר הלל ביו"ט ור"ח, כי נודע שכל עניני התפלות בנויים ומיוסדים על אדני רזי עולם, כמ"ש בזה"ק ובכתבו /ובכתבו/ האר"י ז"ל, שהכל מתוקן ומסודר בכוננות עליונות ונשגבות, וחז"ל תיקנו ביו"ט ור"ח אמירת הלל אחר תפלת י"ח לסוד כמוס, ואין הדיוטות אנו, ואנחנו לא נדע אם אמירת הלל מישך שייכא במקום הזה, ולכן לא יאמרוהו אלא לאחר סיום התפלה כולה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (סי' ז) הנ"ל. ע"ש. ומ"מ נלע"ד שאם הקהל רוצים לומר הלל בלא ברכה אחר תפלת י"ח אין למחות בידם, שהרי הלל דר"ח הוי מנהג בעלמא, כמבואר בתענית (כח:), דרב סבר לאפסוקינהו עד דחזא דמדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם, ולא הקפידו כלל על אמירת ההלל דר"ח אחר תפלת י"ח. ואף שנראה שדעת מרן החיד"א לחלק בזה בין מנהג שנוסד עוד בזמן רבותינו חכמי התלמוד, ובין אמירת הלל ע"פ תקנה בעלמא בזמן הזה, מ"מ ענינים כאלה שאין עליהם קפידא אלא ע"פ הסוד לא נאמרו אלא למצניעיהם.

...וההשי"ת יחיש לגאלינו גאולה שלמה, ישראל נושע בה' תשועת עולמים, ונודה לו שיר חדש על גאולתנו ועל פדיון נפשינו במהרה בימינו, אמן.

סיכום: טעם נוסף שלא לומר הלל הוא משום בנפול אויבך אל תשמח. קושיה: בחנוכה כן אומרים הלל! תשובה: אומרים על נס פך השמן.

תגובה בקצרה: והרי על פורים תיאורטית היו אומרים לומר הלל לפי הגמרא! ושם השמחה היא על מפלת הרשעים! אלא שגם הרב עובדיה דחה טעם זה מסיבות אחרות.

המשך סיכום: קושיה – והרי דוד אמר שירה על מפלתם של רשעים! אלא שבנפול אויבך אל תשמח הוא רק בישראל ולא בעכו"ם. ועוד – שדין זה הוא רק בשעת הנפילה אבל אחריה מותר לומר שירה. אבל טעם נוסף שלא לומר שירה הוא בגלל שנהרגו מישראל רבבות במלחמה. ואמנם כן אומרים שהחינו כאשר שמחה מהולה בתוגה, אבל הלל אין לקבוע לדורות.

תגובה בקצרה: מדוע לא? הרב לא הביא מקור לדבריו. ועוד – וכי בפסח לא הייתה השמחה מהולה בתוגה על מותם של רוב עם ישראל כדברי חז"ל על "וחמושים יצאו בני ישראל מארץ מצרים"? וגם על דרך הפשט, היציאה ממצרים הייתה הסוף של שעבוד שנרצחו בו המונים! ובחנוכה לא נהרגו רבבות במלחמה? ואף על פי כן אומרים הלל שלם בברכה שמונה ימים!

המשך סיכום: מסקנת הרב עובדיה יוסף: כיוון שיש צדדים לכאן ולכאן ספק ברכות להקל, ומי שמברך במקום ספק או מחלוקת הרי זו ברכה שאינה צריכה. ועוד – כל הוספה על מצוות התורה היא בעייתית, ועל אחת כמה וכמה כשמוסיפים בברכה.

אך אפשר להקל לומר את פרקי ההלל דרך קריאה, ועדיף לאומרים בסוף התפילה ולא לאחר תפילת העמידה. אבל אם קוראים לאחר העמידה אין למחות בהם, כי רק על פי הקבלה יש בכך בעיה.